Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, Grondwetscommissies 1883-1983
1910 Commissie-Th. Heemskerk, verslag, subcommissie h1 2, 1911-05-10

Zeer aanbeveling verslag

Zeer veel spoed!

GEHEIM.

De subcommissie, in de vergadering der Staatscommissie voor Grondwetsherziening van 16 September 1910 door den Voorzitter benoemd om een „bepaald geformuleerd voorstel" (art. 5 van het Reglement van Orde) te doen ten aanzien van het Eerste Hoofdstuk en de Zesde en Zevende Afdeeling van het Tweede Hoofdstuk der Grondwet, met uitzondering van de artt. 70, 73 en 76, heeft, ter voldoening aan de haar verstrekte opdracht, de eer aan het oordeel der Commissie te onderwerpen de volgende voorstellen, bij het ontwerpen waarvan deze gedachte heeft voorgezeten, dat in de bestaande grondwettelijke bepalingen geene andere wijzigingen moesten worden voorgedragen, dan die van uitspraken, door de Staatscommissie bereids gedaan, het gevolg moeten zijn, of, om door de subcommissie aan te geven redenen, noodzakelijk mogen worden gerekend.

HOOFDSTUK I.

Opschrift en artikel 1.

De subcommissie stelt voor het opschrift te lezen als volgt:

„Van het grondgebied en zijne inwoners." en art. 1: „Het grondgebied van het Koningrijk der Nederlanden omvat dat van het Rijk in Europa en dat van de koloniën."

Toelichting.

Uitgaande van de meening, dat het eerste artikel der Grondwet geene andere strekking heeft dan eene geografische aanwijzing te geven en dat in de toekomst de strekking dezelfde moest blijven, draagt de subcommissie eene lezing van artikel 1 voor, die voor het vervolg allen twijfel afsnijdt nopens de vraag, of de bepaling eene andere en ruimere beteekenis heeft; of zij bijvoorbeeld ook beoogt den aard der rechtsverhouding tusschen het Rijk en de koloniën te teekenen, of over den bouw van het Koninkrijk iets vast te stellen. Vast staat daarmede, dat in het eerste hoofdstuk ter spraak zijn het grondgebied en zijn inwoners. Het opschrift dat wordt voorgesteld sluit zich bij dezen inhoud aan. Dat daarin alleen „van het grondgebied" en niet „van het grondgebied van het Koningrijk" wordt gewaagd, vindt hierin zijne verklaring, dat de Grondwet tot titel draagt: „Grondwet voor het Koningrijk der Nederlanden." (Zie laatstelijk het *Staatsblad* van 1887, nº. 212).

In dit en in de verdere artikelen, die zich met het Rijk buiten Europa inlaten, wordt steeds van de „koloniën" gesproken en zijn telkens de woorden „bezittingen van het Rijk in andere werelddeelen" weggelaten. Zij schijnen overbodig en hebben alleen historische beteekenis. Trouwens: de tegenwoordige Grondwet heeft de nu voorstelde lezing reeds aanvaard in het tweede lid van artikel 62.

Artikel 2 in verband met artikel 122.

De subcommissie stelt voor artikel 2 te lezen als volgt:

„Waar in de Grondwet het Rijk wordt genoemd, wordt alleen het Rijk in Europa bedoeld.

De Grondwet is alleen voor het Rijk verbindende, voor zoover niet het tegendeel daaruit blijkt".

Huygens ING, Grondwetscommissies 1883-1983
1910 Commissie-Th. Heemskerk, verslag, subcommissie h1 2, 1911-05-10
NL-HaNA, Staatscie, Grondwetswijziging, 2.04.53.09, inv.nr. 3
http://resources.huygens.knaw.nl/grondwetscommissies/onderzoeksgids/
NL-HaNA, Staatscie, Grondwetswijziging, 2.04.53.09, inv.nr. 3

Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, Grondwetscommissies 1883-1983
1910 Commissie-Th. Heemskerk, verslag, subcommissie h1 2, 1911-05-10

Toelichting.

De omzetting, die voor de twee leden van het bestaand artikel 2 wordt in overweging gegeven, wordt uit een oogpunt van geregelde volgorde aanbevelenswaardig geacht.

De Staatscommissie voor Grondwetsherziening van 1905 achtte het noodig, dat ook het begrip „Staat" werd verklaard. Aan de subcommissie is het voorgekomen, dat dit in 1887 terecht is nagelaten. Als duidelijk is gezegd, dat met den term „Rijk" alleen het gebied in Europa is bedoeld, kan de Grondwet, waar niet dat woord, maar een ander, zooals „Staat" of „Koningrijk", is gebezigd, alleen toepasselijk zijn voor het geheele gebied, zooals het wordt gevormd door het Rijk in Europa plus de koloniën.

De subcommissie heeft ernstig de vraag overwogen, of niet de eerste alinea van artikel 2 (alinea 2 nieuw) eene omwerking kon en moest ondergaan, waardoor helderder licht wordt ontstoken ten aanzien van de toepasselijkheid der verschillende artikelen van de Grondwet op de koloniën. Het resultaat harer overweging van dit punt is negatief geweest. Volledige klaarheid kan alleen worden verkregen als de artikelen, die ook voor de koloniën gelden, stellig worden opgesomd. Maar aan dergelijke opsomming is het gevaar verbonden, dat men vergissingen begaat. Waar nu de bestaande bepaling in de praktijk geen bezwaren voor den dag heeft doen komen, geeft de subcommissie aan het daarin aanvaard stelsel de voorkeur. Zij wenscht in verband hiermede ook artikel 122 onveranderd te handhaven, behoudens de schrapping ook in deze bepaling van de woorden „en bezittingen in andere werelddeelen."

Artikel 3.

De subcommissie stelt voor dit artikel te lezen als volgt:

„De wet kan provinciën en gemeenten vereenigen en splitsen, hare grenzen veranderen en nieuwe provinciën en gemeenten vormen."

Toelichting.

Wijziging van de grenzen van het Rijk, waarbij steeds andere Staten betrokken zullen zijn, behoort tot het gebied dat door artikel 59 der Grondwet wordt bestreken. De subcommissie meent, dat ten aanzien van dit punt hier aan den wetgever geen bevoegdheid behoeft te worden gegeven. Als daarom in dit artikel van het Rijk niet meer wordt gewaagd, kunnen de beide thans gescheiden leden van artikel 3 zeer wel tot één lid worden saamgesmolten.

Artikel 4.

De subcommissie stelt voor dit artikel te lezen als volgt:

„Allen die zich op het grondgebied van het Rijk bevinden, hebben gelijke aanspraak op bescherming van persoon en goederen.

De wet regelt de toelating en de uitzetting van vreemdelingen.

De algemeene voorwaarden, op welke ten aanzien van uitlevering van Nederlanders, van hen, die, hoewel niet Nederlanders, onder Nederlandsche onderdanen begrepen worden, of van vreemdelingen verdragen met vreemde Mogendheden kunnen worden gesloten, worden bij de wet geregeld."

Toelichting.

In de vergadering der Staatscommissie van 1 September 1910 is besloten artikel 4 zóó te wijzigen, dat de vraag, of uitlevering van Nederlanders naar de Grondwet geoorloofd is, niet meer een open vraag blijft, maar geen ander dan een bevestigend antwoord toelaat (Notulen, bladz. 23). In de voorgestelde lezing is met deze beslissing rekening gehouden. De uitwerking er van is zóó geschied, dat ook algemeene voorwaarden kunnen worden opgesteld waaronder over de uitlevering van Nederlanders, of van Nederlandsche onderdanen, als de wet die uitlevering mocht toelaten, verdragen kunnen worden gesloten, zonder dat echter deze algemeene voorwaarden dezelfde behoeven te zijn als die vastgesteld voor de uitlevering van vreemdelingen. Dat verdragen, op grond van dergelijke algemeene voorwaarden gesloten, altijd nog de goedkeuring noodig hebben van de Staten-Generaal, tenzij de wet de bevoegdheid tot het tot stand brengen van het verdrag uitdrukkelijk aan den Koning heeft voorgehouden, volgt uit de lezing, die voor artikel 59 wordt

NL-HaNA, Staatscie. Grondwetswijziging, 2.04.53.09, inv.nr. 3

Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, Grondwetscommissies 1883-1983
1910 Commissie-Th. Heemskerk, verslag, subcommissie h1 2, 1911-05-10

voorgedragen. De wet zal dus eene regeling kunnen treffen, die wèl voor de uitlevering van Nederlanders, niet voor die van Nederlandsche onderdanen, of van vreemdelingen onderwerping van het verdrag aan de goedkeuring van de Staten-Generaal noodig maakt.

Voor de uitlevering uit de koloniën wordt verwezen naar artikel 62 (artikel 63 nieuw).

In de Grondwet de uitzetting te beletten van niet-Nederlanders, anderen dan vreemdelingen, in artikel 6 (*nieuw* 5) genoemd, zou, naar de meening der subcommissie, te ver gaan. De wet beslisse daarover ook in het vervolg naar haar inzicht. (Vergelijk de wet van 10 Februari 1910, *Staatsblad* nº. 56, artikel 3).

Artikel 5.

De subcommissie stelt voor artikel 5 te doen volgen op artikel 6 en het te lezen als volgt:

„Openbare ambten, of bedieningen, waarvoor de benoeming door het Rijksgezag geschiedt, mogen alleen door Nederlanders worden bekleed.

De wet kan openbare ambten, of bedieningen aanwijzen, waartoe ook anderen dan Nederlanders benoembaar zijn."

Toelichting.

Het eerste lid van artikel 5 is in zijne algemeenheid onjuist. Met het oog op het historisch motief is het naast het voorschrift van artikel 169 overbodig. Schrapping wordt daarom voorgesteld.

Het woord „vreemdeling", in het geldend tweede lid is vervangen door „anderen dan Nederlanders", met het oog op de vermelding in het nieuwe art. 5 van „Nederlandsche onderdanen". Dat alléén sprake is van ambten en bedieningen door het Rijksgezag opgedragen, sluit naar de meening der subcommissie de bevoegdheid van den wetgever om ook voor het bekleeden van bepaalde ambten in provincie, gemeente, of waterschap Nederlanderschap tot eisch te stellen, niet uit. Dit geschiedt bijvoorbeeld reeds in artikel 37 der provincialeen in de artt. 96 en 107 der gemeentewet.

Artikel 6.

De subcommissie stelt voor art. 6 te doen voorafgaan aan art. 5 en het te lezen als volgt:

„De wet verklaart wie Nederlanders en wie ingezetenen zijn, en wie, hoewel niet Nederlanders, onder Nederlandsche onderdanen begrepen worden.

De wet regelt de naturalisatie en hare gevolgen ten aanzien van de echtgenoot en minderjarige kinderen van den genaturaliseerde".

Toelichting.

De aan het bestaande eerste lid voorgestelde toevoeging is ingegeven door de wet van 10 Februari 1910 (*Staatsblad* nº. 55).

De voor het tweede lid voorgedragen lezing strekt ter uitvoering van de omtrent de naturalisatie door de Staatscommissie in hare vergadering van 1 September 1910 gedane uitspraak (Notulen bladz. 24). De wetgever heeft, krijgt het voorgestelde 2de lid kracht van wet, in vrijheid uit te maken, of voor elke naturalisatie eene wet eisch zal blijven, dan of als regel de Kroon bevoegd zal worden verklaard tot naturaliseeren, met inachtneming van de door de wet gestelde algemeene voorwaarden.

De overweging van de opmerkingen, die met betrekking tot de artt. 7, 8 en 9 van Hoofdstuk I in de vergadering der Staatscommissie van 1 September 1910 zijn gemaakt, heeft de subcommissie geene aanleiding gegeven wijziging van deze bepalingen voor te dragen.

NL-HaNA, Staatscie. Grondwetswijziging, 2.04.53.09, inv.nr. 3

Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, Grondwetscommissies 1883-1983
1910 Commissie-Th. Heemskerk, verslag, subcommissie h1 2, 1911-05-10

De uitlegging, die de Hooge Raad aan art. 7 geeft en die het laatst is neergelegd in zijne arresten van 3 October en 26 October 1910 (*Weekblad van het Recht* nos. 9052 en 9062), wordt door de subcommissie onderschreven. Zij behoeft echter, naar het haar voorkomt, niet tot wijziging van het artikel te leiden.

Art. 8 laatste lid staat haars inziens aan *alle* niet door de wet verboden vereenigingen en corporaties toe verzoekschriften aan de bevoegde macht in te dienen over onderwerpen tot haren bepaalden werkkring behoorende, onverschillig of zij rechtspersoonlijkheid hebben of niet. Zij wenscht deze bevoegdheid gehandhaafd te zien en zou niet weten welke uitdrukking haar beter kan vestigen dan die van „wettig bestaande lichamen". Dat de geschiedenis der bepaling aan eene andere opvatting voedsel geeft, kan de kracht der gebruikte woorden, die kennelijk ook niet-rechtspersoonlijkheid bezittende lichamen omvatten, niet verzwakken. En dat, naar door een der leden van de Staatscommissie is medegedeeld, aan de bepaling in de noordelijke provincies eene andere toepassing wordt gegeven dan de naar de meening der subcommissie alléén juiste, kan wél een grond zijn tegen deze praktijk voorziening te beramen, maar niet om het artikel te wijzigen.

Art. 9 is zeker geen model van redactie en werd door THORBECKE in zijne „Bijdrage" (bladz. 15) aan niet ongerechtvaardigde kritiek onderworpen. Maar de bepaling, dagteekenende van 1848, is in 1887 onaangeroerd gelaten, stellig ook en vooral, omdat zij in de wet van 22 April 1855 (*Staatsblad* no. 32) eene uitwerking had gevonden, waarbij was gebleken dat de gevaren, die van hare inkleeding werden geducht, denkbeeldig waren. De subcommissie acht het daarom wijs ook bij deze herziening niet aan de bepaling te raken. Ook niet met het doel om daarin een zoogenaamd subjectief recht van vereeniging voor de werklieden vast te leggen, als veiligheidsklep tegenover werkgevers, die op grond van deelneming der leden van hun personeel aan het oprichten van vereenigingen, of aan vergaderingen, dezen mochten willen ontslaan. Mr. J. A. LEVY heeft, naar aanleiding van een dergelijk optreden van het hoofd van eene kartonfabriek te Leeuwarden, een zaak, die ook ter sprake was in het Voorloopig Verslag en de Memorie van Antwoord over Hoofdstuk IV der Staatsbegrooting voor 1901, het tegenwoordig artikel 9 reeds voldoende geacht om daartegen in te gaan (*Weekblad van het Recht* no. 7514). De subcommissie zou dit betwijfelen. Maar zij zou ook niet, met het oog op de mogelijkheid tot het keeren van dit euvel, dat haars inziens niet door eene bepaling in Grondwet of wet kan worden bezworen, verandering in het artikel aangebracht willen zien.

HOOFDSTUK II.

ZESDE AFDEELING.

Artikel 55.

De subcommissie stelt voor art. 55 te lezen als volgt:

„Bij den Koning berust de uitvoerende Macht. Hij oefent de wetgevende Macht uit in gemeen overleg met de Staten-Generaal. In naam des Konings wordt recht gesproken."

Toelichting.

Ten aanzien van art. 55 is, naar de Notulen (bladz. 224) vermelden, in de vergadering der Staatscommissie van 17 Januari 1911 aan de subcommissie geene andere of meerdere bevoegdheid gelaten dan om na te gaan, of het in die vergadering met 8 tegen 6 stemmen aangenomen voorstel van den Heer KUYPER, — met schrapping van art. 109, art. 55 aldus te lezen: „Bij den Koning berust de besturende macht. Hij oefent de wetgevende macht uit in gemeen overleg met de Staten-Generaal. In den naam des Konings wordt recht gesproken" — „misschien" redactioneel nog verbetering zou kunnen ondergaan. In de subcommissie werd de meening voorgestaan, dat haar ten aanzien van dit onderwerp eene ruimere bevoegdheid was gegeven. Ten slotte heeft zij echter

NL-HaNA, Staatscie. Grondwetswijziging, 2.04.53.09, inv.nr. 3

Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, Grondwetscommissies 1883-1983
1910 Commissie-Th. Heemskerk, verslag, subcommissie h1 2, 1911-05-10

gemeend tot het zuiver technisch onderzoek van de voorgedragen bepaling zich te moeten beperken, met het gevolg dat zij aan de Staatscommissie in overweging komt geven: 1°. het woordeke „den", in den laatsten zin van des Heeren KUYPER's aangenomen voorstel, te doen vervallen, omdat de uitdrukking „in naam des Konings", thans in art. 149 der Grondwet voorkomende, in onze gansche wetgeving burgerrecht heeft gekregen; 2°. om, liever dan van 's Konings „besturende" macht, te blijven spreken van zijne „uitvoerende" macht, welke uitdrukking de vaststaande beteekenis heeft van het voeren van het Staatsbedrijf in den ruimsten omvang, met inachtneming van de wettelijke normen als deze er zijn, in vrijheid en ter discretie van de Kroon als de wet niet voorziet, en het wenschelijk schijnt, nu de termen „wetgevende macht" en „rechterlijke macht" in de Grondwet worden gehandhaafd, ook de historische uitdrukking „uitvoerende macht" te behouden. Uit de verandering alléén van dezen term, met behoud van de beide andere, zouden voor den omvang van 's Konings discretionaire macht gevolgtrekkingen kunnen worden afgeleid, die niet zijn bedoeld.

Artikel 56.

De subcommissie stelt voor art. 56 te lezen als volgt:

„Door den Koning worden algemeene maatregelen van bestuur voor het Rijk vastgesteld.

Bepalingen, door straffen of met den sterken arm te handhaven, worden in of krachtens die maatregelen niet gemaakt, dan krachtens de wet.

De wet stelt de grenzen der op te leggen straffen.

Dispensatie van bepalingen van algemeene maatregelen van bestuur voor het Rijk kan worden verleend, voor zoover de bevoegdheid daartoe bij den maatregel is toegekend. De maatregel wijst het gezag aan, dat tot het verleenen der dispensatie bevoegd is."

Toelichting.

Over de koloniën en haar bestuur wordt afzonderlijk gehandeld in de artt. 61 en 62. Daarom schijnt het nuttig, ondanks het bepaalde in art. 2, in het eerste lid van art. 56 nadrukkelijk te doen uitkomen, dat hier alleen de algemeene maatregelen van bestuur voor het Rijk zijn bedoeld en dat dus het 2de en 3de lid alléén op *deze* maatregelen slaan. Trouwens: de Grondwet onderscheidt thans ook tusschen algemeene maatregelen van bestuur voor het Rijk en voor de koloniën. Maar zij doet het alléén in art. 75. Rationeel is het, dat de onderscheiding van den aanvang af wordt doorgevoerd.

Het schijnt taalkundig juister van algemeene maatregelen *voor* het door hen bestreken gebied te spreken, dan van algemeene maatregelen *van* het gebied, zooals thans in art. 75 wordt gedaan.

De betwiste vraag, of de Koning zonder wettelijke machtiging bepalingen in een algemeenen maatregel van bestuur mag maken, die niet door straf, maar met den sterken arm zullen worden gehandhaafd, is in 1887 door een misverstand onbeslist gebleven. De subcommissie stelt voor haar in ontkennenden zin uit te maken. Door feitelijk ingrijpen wordt vaak veel grooter leed aangedaan dan door straf. Het is daarom wenschelijk, dat ook hiertoe alleen krachtens de wet worde overgegaan.

Het komt veelvuldig voor, dat de algemeene maatregel het geven van nadere voorschriften aan een daarbij aangewezen ambtenaar opdraagt. Het niet voldoen aan de voorschriften krachtens deze opdracht gegeven moet ook alleen tot strafoplegging of feitelijk ingrijpen mogen leiden als de wet daartoe machtigt. Het nieuwe tweede lid wil dezen waarborg schenken, door te gewagen van bepalingen *in* of *krachtens* de maatregelen gemaakt. (Vergelijk bijvoorbeeld art. 19, juncto art. 7, van de „Veiligheidswet" en artikel 11, juncto art. 9, der Wet van 27 April 1904 (*Staatsblad* n°. 73), „houdende nadere bepalingen betreffende de mijnontginning".)

De wijziging in het 3de lid voorgedragen beoogt deze alinea in overeenstemming te brengen met de uitlegging constant aan haar gegeven, voor de eerste maal bij de wet van 28 Februari 1891 (*Staatsblad* n°. 69) „tot vaststelling van bepalingen betreffende 's Rijks waterstaatswerken".

NL-HaNA, Staatscie. Grondwetswijziging, 2.04.53.09, inv.nr. 3

Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, Grondwetscommissies 1883-1983
1910 Commissie-Th. Heemskerk, verslag, subcommissie h1 2, 1911-05-10

Voor de toelichting van het 4de lid wordt verwezen naar het aangeteekende bij art. 69.

Artikel 58.

De subcommissie stelt voor in dit artikel de woorden „beide Kamers der" te doen vervallen.

Toelichting.

Het verdient aanbeveling, overal waar de Grondwet spreekt van „de beide Kamers" of „de Kamers der Staten-Generaal", kortweg de uitdrukking „Staten-Generaal" zonder meer te gebruiken.

Artikel 59.

De subcommissie stelt voor dit artikel te lezen als volgt:

„De Koning sluit en bekrachtigt alle verdragen met vreemde Mogendheden. Hij deelt den inhoud der gesloten verdragen mede aan de Staten-Generaal, zoodra Hij oordeelt dat het belang van den Staat dit toelaat.

Bekrachtiging van door den Koning gesloten verdragen, of toetreding tot bestaande verdragen, geschiedt niet dan nadat die verdragen door de Staten-Generaal zijn goedgekeurd.

Deze goedkeuring wordt niet vereischt, indien de Koning zich de bevoegdheid tot het tot stand brengen van het verdrag bij de wet heeft voorbehouden."

Toelichting.

In de vergadering der Staatscommissie van 7 September 1910 (Notulen bladz. 73, vlg.), heeft het voorstel der Staatscommissie voor Grondwetsherziening van 1905, om den eisch van voorafgaande goedkeuring van de Staten-Generaal uit te breiden tot alle verdragen welker bekrachtiging is voorgenomen, vrij algemeen instemming gevonden. De subcommissie heeft in het nieuwe tweede lid dat zij voordraagt met deze gezindheid rekening gehouden.

Ofschoon misschien toetreding tot een bestaand verdrag geacht kan worden ~~in sluiting begrepen te zijn, is~~ dit toch niet zóó buiten twijfel verheven, dat het niet de voorkeur zoude verdienen van toetreding ~~die stellig met sluiting gelijk staat,~~ afzonderlijk melding te maken.

De voorafgaande goedkeuring ook te eischen voor opzegging van verdragen kan de subcommissie niet aanbevelen. Daargelaten dat daarvoor een zoo korte termijn kan zijn gelaten, dat de vervulling van den eisch uiterst bezwaarlijk wordt, zou het betrekken van de Staten-Generaal in de opzegging de opvatting in de hand werken, dat het buitenlandsch beleid bij de Volksvertegenwoordiging behoort, terwijl de Grondwet het toekent aan de Kroon. Bovendien wordt bij opzegging de toestand hersteld zooals deze was vóór het sluiten en bekrachtigen van het verdrag, zoodat zij niet zóó verre strekking heeft als toetreding.

De verandering van het woord „dier" in het bestaand eerste lid, door de woorden „der gesloten", houdt met de wijziging in het tweede lid voorgedragen nauw verband. Tenzij het belang van den Staat het eischt, moet met de mededeeling van gesloten verdragen niet worden gewacht tot het oogenblik voor het vragen van goedkeuring aangebroken is. Sluiting zal ook niet altijd door bekrachtiging gevolgd worden. En dan is het — altijd weder onder het gemaakt voorbehoud — wenschelijk, dat de Staten-Generaal weten, dat een verdrag gesloten is en wat het inhoudt.

Bij de redactie van het derde lid is de beslissing in het oog gehouden, door de Staatscommissie nopens artikel 55, juncto artikel 109, genomen. Het woord „sluiten" in het bestaande derde lid is ~~te eng~~. Bedoeld is „sluiten en bekrachtigen". In het nieuwe derde lid worden deze twee handelingen saamgevat in de woorden „tot stand brengen".

De praktijk brengt mede, dat de goedkeuring op verdragen in wetsvorm wordt gevraagd. De subcommissie vindt het niet geraden deze practijk in de Grondwet te sanctionneeren. De Kroon blijft dus vrij de goedkeuring in den thans gebruikelijken of in anderen vorm uit te lokken. In het behoud, in de artikelen 71 en 110, van de vermelding van „andere voorstellen" naast die van wet schijnt zelfs eene vingerwijzing te liggen, dat een andere vorm verkieslijk is.

NL-HaNA, Staatscie. Grondwetswijziging, 2.04.53.09, inv.nr. 3

Instituut voor Nederlandse Geschiedenis: Grondwetscommissies 1800-1983
1910 Commissie-Th. Heemskerk, verslag, subcommissie hfd. 2, 1911-05-10

F [N.B. volgt op het slot van blz. 6]

De subcommissie heeft niet verzuimd hare aandacht te schenken aan de tweeledige vraag, 1°, of de Grondwet oplossing moet geven aan de bedoelde quaestie, of een door de Staten-Generaal goedgekeurd tractaat verbindt in dezen zin, dat, als als daarin tusschen de Nederlandsche regeering en den Staat, die met haar partij is bij het verdrag, is overeengekomen, dat zekere regel als recht in Nederland zal gelden, die regel, per se, krachtens het verdrag verbindend wordt, dan of voor het rechtsgeldig toepassen van zoodanigen dien regel voor het Rijk of voor den Staat, eene opvolgende wet noodig is; en 2°, of niet in de artikelen 150, 153 en 162 eene voorziening moet worden getroffen met het oog op verdragen, die zekere rechtsstof uniform, mundiaal, regelen, met aanwijzing van een internationaal hoogste hof voor de kennisneming van de conflicten, uit die regeling rijzende.

Ten aanzien van het eerste punt is zij tot het besluit gekomen geene oplossing voor te dragen voor het vraagpunt, waarover de beslissing haars inziens aan de jurisprudentie kan blijven overgelaten. Wat de tweede vraag betreft, is het haar voorgekomen, dat het niet tot hare taak behoort de artikelen 150, 153 en 162 uit het oogpunt van hunne bruikbaarheid, in verband met toekomstige, bij verdrag aan te gane, regelingen te onderzoeken.

NL-HaNA, Staatscie. Grondwetsherziening, 2.04.53.09, inv.nr. 3

Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, Grondwetscommissies 1883-1983
1910 Commissie-Th. Heemskerk, verslag, subcommissie h1 2, 1911-05-10

De subcommissie stelt vóór het tweede lid van artikel 60 te lezen als volgt:

Artikel 60.

„De militaire officieren worden door Hem benoemd, bevorderd, ontslagen of op pensioen gesteld, volgens de regels door de wet te bepalen", en het derde lid van het artikel te doen vervallen.

Toelichting.

De wijziging van het tweede lid heeft de strekking de alinea in harmonie te brengen met de toepassing daaraan gegeven o. a. in artikel 32 der wet van 23 Mei 1890 (*Staatsblad* nº. 126). Het derde lid is naast het laatste lid van artikel 63 overbodig en zelfs schadelijk.

Artikelen 61 en 62.

De subcommissie stelt voor de artikelen 61 en 62 als nieuwe artikelen 62 en 63 te doen volgen op artikel 63 en te lezen als volgt:

Artikel 61 (*nieuw* 62).

„De Koning heeft het opperbestuur der koloniën.

Hij doet jaarlijks aan de Staten-Generaal een omstandig verslag geven van het beheer der koloniën en van den staat waarin zij zich bevinden."

Artikel 62 (*nieuw* 63.)

„Door den Koning worden algemeene maatregelen van bestuur voor de koloniën vastgesteld. Art. 56, vierde lid, is op deze algemeene maatregelen van bestuur van toepassing.

De reglementen op het beleid der regering aldaar worden door de wet vastgesteld.

De algemeene voorwaarden, op welke ten aanzien van uitlevering uit de koloniën van Nederlanders, van hen, die, hoewel niet Nederlanders, onder Nederlandsche onderdanen begrepen worden, of van vreemdelingen verdragen met vreemde Mogendheden kunnen worden gesloten, worden bij de wet geregeld.

De wet regelt de wijze van beheer en verantwoording der koloniale geldmiddelen.

Het muntstelsel wordt door de wet geregeld.

Andere onderwerpen de koloniën betreffende, worden door de wet geregeld, zoodra de behoefte daaraan blijkt te bestaan."

Toelichting.

Tot verplaatsing der artikelen wordt geraden, omdat de subcommissie deelt de meening, in de vergadering der Staatscommissie van 8 September 1910 door een der leden uitgesproken, dat het ordelijk en regelmatig is het artikel dezer afdeeling dat over de geldmiddelen van het moederland handelt te doen voorafgaan aan de bepalingen, die op de koloniën betrekking hebben.

In de bestaande artt. 61 en 62 zijn bestuur en wetgeving der koloniën dooreen gemengd. Het verdient aanbeveling de eene functie in het eene, de andere in het volgend artikel onder te brengen. In de nieuw voorgestelde bepalingen is deze scheiding voltrokken. Twijfel kan alleen rijzen, of niet in dit stelsel de eerste alinea van het voorgedragen art 62 (*nieuw* 63) in art. 61 (*nieuw* 62) te huis behoort. Nu de Hooge Raad de uitvaardiging van algemeene maatregelen van bestuur aanmerkt als een daad van wetgevende macht van de Kroon en in elk geval bij zoodanigen maatregel, men moge hem *kunnen* beschouwen als een uitvloeisel van 's Konings opperbestuur, eene regeling met algemeen karakter voor den dag komt, heeft de subcommissie de voorkeur gegeven aan de vermelding van de algemeene maatregelen in het artikel dat van de wetgeving in de koloniën handelt.

In het voorgedragen artikel 61 (*nieuw* 62) zijn saamgevat het eerste lid van art. 61 en het eerste lid van art. 62 der geldende Grondwet. Dit laatste lid is woordelijk overgenomen. De subcommissie is er voor teruggedeinsd de bepaling, op het voetspoor der Staatscommissie voor Grondwetsherziening van 1905, zóó te wijzigen, dat daarin eene vingerwijzing wordt aangetroffen ten aanzien van de financieele zelfstandigheid van Indië. In de Grondwet daaromtrent iets te bepalen of aan te duiden schijnt noch noodig noch wenschelijk en in de vergadering der Staatscommissie van 8 September 1910 (Notulen bladz. 78 vv.) schijnt ook het gevoelen, dat deze quaestie buiten de Grondwet

NL-HaNA, Staatscie. Grondwetswijziging, 2.04.53.09, inv.nr. 3

Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, Grondwetscommissies 1883-1983
1910 Commissie-Th. Heemskerk, verslag, subcommissie h1 2, 1911-05-10

moet worden gelaten, de bovenhand te hebben gehad. Ook het woord „omstandig" in het eerste lid van art. 62 handhaaft de subcommissie. Het duidt iets anders aan dan „uitvoerig" in art. 192 en kan behouden blijven, ook indien in het laatstgenoemd artikel van „uitvoerig" blijft gesproken.

In art. 62 (*nieuw* 63) zijn alle voorschriften saamgebracht, die in de bestaande artt. 61 en 62 voorkomen over de wetgeving in de koloniën. Daaraan is als eerste lid toegevoegd eene bepaling, rakende 's Konings bevoegdheid tot het maken van algemeene maatregelen van bestuur voor de koloniën. Nu de beoefenaren van het Staatsrecht verdeeld zijn over de vraag, of in 's Konings opperbestuur deze bevoegdheid is ingeweven, verdient het de voorkeur haar door een stellig voorschrift onaantastbaar te maken. Over den vorm van de alinea zie men het aangeteekende bij art. 55 en art. 69.

Eene nieuwe (derde) alinea is ingevoegd, waarin de uitlevering uit de koloniën wordt geregeld. Voorgesteld wordt haar geheel analoog aan hetgeen voor de uitlevering uit het Rijk in Europa wordt bepaald te regelen.

Artikel 63.

De subcommissie stelt voor art. 63 te doen voorafgaan aan art. 61 en het te lezen als volgt:

„De Koning heeft het opperbestuur van de Rijksgeldmiddelen.

Hij regelt, behoudens het bepaalde in het derde en het vierde lid van dit artikel, de bezoldiging van alle colleges en ambtenaren, die uit 's Rijks kas worden betaald.

De wet regelt de bezoldiging van den Raad van State, van de Algemeene Rekenkamer en van de rechterlijke Macht.

De wet kan de bezoldiging van andere colleges en ambtenaren, die uit 's Rijks kas worden betaald, regelen.

De Koning brengt de bezoldigingen op de begrooting der Rijksuitgaven.

De pensioenen der ambtenaren worden door de wet geregeld."

Toelichting.

Het voorstel tot verplaatsing van het artikel is toegelicht bij de artt. 61 en 62.

Het artikel zelf is, zóó als het wordt voorgedragen, in de vergadering der Staatscommissie van 8 September 1910 met 12 tegen 4 stemmen aangenomen, zoodat de subcommissie zich van nadere toelichting kan onthouden. In die vergadering hebben echter de stemmen gestaakt over de vraag, of niet de wet in het vierde lid mogelijk gemaakt alléén uit het initiatief der Kroon moet mogen voortkomen. *Deze* vraag is aan de subcommissie ter overweging overgegeven. De vrucht harer overweging is ontkennende beantwoording. Het gevaar dat is voorgespiegeld van min juiste uitoefening van initiatief door de Staten-Generaal in het in het vierde lid bedoeld geval, slaat de subcommissie niet hoog aan. En de mogelijkheid dat dit initiatief hier zich zal doen gelden, acht zij niet groot.

Artikel 64, in verband met artikel 177.

De subcommissie stelt voor dit artikel te lezen als volgt: „De Koning heeft het recht Zijne beeldtenis op de muntspeciën te doen stellen."

Toelichting.

Buys (*de Grondwet*, II bladz. 262) heeft dit artikel volstrekt onbeduidend genoemd. Wat de eerste zinsnede aangaat is erger het geval, is de bepaling onwaar. Onder „recht van de munt" kan niets anders worden verstaan dan het zoogenaamd muntregaal. En dit heeft de Koning *niet*. Maar dan moet de Grondwet ook niet den schijn van het tegendeel aannemen. Schrapping van den eersten zin van art. 64 wordt daarom voorgesteld. Daarentegen stelt de subcommissie prijs op het behoud van den tweeden zin. Het doen stellen door den Koning van Zijne beeltenis op de muntspeciën dient als een Hem toekomend recht in de Grondwet te worden gehandhaafd. En als een recht des Konings moet het blijven geschreven in deze afdeeling en niet worden een toevoegsel van art. 177. Naast het gewijzigd art. 64 kan art. 177 ongewijzigd blijven en zijne tegenwoordige plaats behouden.

NL-HaNA, Staatscie. Grondwetswijziging, 2.04.53.09, inv.nr. 3

Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, Grondwetscommissies 1883-1983
1910 Commissie-Th. Heemskerk, verslag, subcommissie h1 2, 1911-05-10

Artikel 65.

De subcommissie stelt voor in het tweede lid van art. 65 de woorden: „geen Nederlander" te vervangen door de woorden: „een Nederlander of een Nederlandsch onderdaan niet".

Toelichting.

Zie het aangeteekende bij het eerste lid van art. 6.

Artikel 66.

De subcommissie stelt voor in art. 66 vóór het woord „door" in te lasschen het woord „slechts".

Toelichting.

De voorgedragen toevoeging, ook aanbevolen in de vergadering der Staatcommissie van 8 September 1910 (Notulen, blz. 84), beoogt beter te doen uitkomen dat het voorschrift niet imperatief is.

Huisorden kunnen, naar de meening der subcommissie, niet als ridderorden in den zin van dit artikel worden beschouwd. Hare instelling — zaak van den persoon van den Koning, krachtens de Hem in art. 27 gegeven vrijheid en waarbij art. 77, laatste lid, der Grondwet geen toepassing vinden kan — maakt eene aanvulling van art. 66 in den, in de evengenoemde vergadering der Staatscommissie aangegeven, geest niet noodig.

Artikel 67.

De subcommissie stelt voor in het eerste lid van art. 67 het woord „Prinsen" te vervangen door de woorden „Nederlandsche leden" en het tweede lid te lezen als volgt:

„Andere Nederlanders, Nederlandsche onderdanen en in Nederlandsche staatsdienst zijnde vreemdelingen mogen geen vreemde ordeteekenen, titels, rang of waardigheid aannemen, zonder bijzonder verlof van den Koning."

Toelichting.

De verandering in het eerste lid voorgesteld heeft ten doel de thans alléén voor de Prinsen voorgeschreven toestemming tot eisch te stellen aan alle Nederlandsche leden van het Koninklijk Huis.

De invoeging in het tweede lid van „Nederlandsche onderdanen", vindt hare toelichting in het aangeteekende bij het eerste lid van art. 6.

De woorden „bijzonder verlof", in het tweede lid, zijn naast het woord „toestemming" in het eerste lid behouden, omdat in de praktijk inderdaad tusschen deze beide uitdrukkingen onderscheid wordt gemaakt. De „toestemming" kan stilzwijgend worden verleend en wordt op deze wijs, althans zonder dat daarvan naar buiten blijkt, gegeven. Het „bijzonder verlof" moet uit een opzettelijk Koninklijk besluit blijken.

De woorden „titels, rang en waardigheid" zijn in het tweede lid behouden, omdat zij alle als eerbewijzen voorkomen en de eisch van het bijzonder verlof voor alle moet gelden. Dat zij mede zouden brengen, dat ook voor het aannemen van vreemde academische onderscheidingen Koninklijk verlof noodig is, eene opvatting die door de praktijk nooit is onderschreven, moet de subcommissie betwisten. De bepaling, geplaatst in de afdeeling van de macht des Konings, en waarin sprake is van *vreemde* orden, titels enz. naast en tegenover *Nederlandsche* onderscheidingen, *kan* op geene andere vreemde ordeteekenen, titels, rangen of waardigheden doelen dan op die door vreemde souvereinen en regeeringen verleend. Ware het anders, de consequentie zou vorderen het tweede lid ook toepasselijk te rekenen op Nederlanders, die aan buitenlandsche universiteiten doctorsgraden verkrijgen, wat, zoover de subcommissie weet, nimmer nog is beweerd.

Artikel 69.

De subcommissie stelt voor artikel 69 te doen vervallen.

Toelichting.

De dispensatiebevoegdheid is niet eene uitsluitend Koninklijke bevoegdheid. Voor zooveel zij is toegekend met betrekking tot de wet is de toestand deze, dat meer dan ééne wet een ander gezag aanwijst tot het verleenen er van bevoegd. In de Grondwetten van 1814 (artikel 50) en van 1815, in hare oorspronkelijke lezing (artikel 68), had het zin in deze afdeeling van de dispensatie te gewagen, omdat het toen gold de toekenning, buiten de wet om, van een recht van dispensatie aan den

NL-HaNA, Staatscie. Grondwetswijziging, 2.04.53.09, inv.nr. 3

Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, Grondwetscommissies 1883-1983
1910 Commissie-Th. Heemskerk, verslag, subcommissie h1 2, 1911-05-10

Souvereinen Vorst en den Koning, in zoodanige bijzondere gevallen, „welke niet gevoegelijk uitstel kunnen lijden, wanneer de Staten-Generaal niet vergaderd zijn". Maar sinds de herziening van 1848 staat de bepaling hier ten onrechte.

Hiermede is niet gezegd, dat over dispensatie in de Grondwet moet worden gezwegen. Integendeel, blijvend moet worden gewaakt, dat zij alleen worde verleend met machtiging van de wet en dat de wet nadrukkelijk vermelde de bepalingen waarover zij zich uitstrekken mag. De wet behoort ook het gezag aan te wijzen, dat voor het verleenen van dispensatie in aanmerking komt.

Dit een en ander zou de subcommissie wenschen neergeschreven te zien in een nieuw artikel, 't welk zij voorstelt in te lasschen achter het bestaand artikel 121 en voor hetwelk zij deze lezing voordraagt.

„Dispensatie van wetsbepalingen kan slechts worden verleend met machtiging van de wet.

De wet, welke deze machtiging verleent, wijst de bepalingen aan, waarover de bevoegdheid tot dispensatie zich uitstrekt en het gezag, dat tot het verleenen er van bevoegd is."

Bij de Grondwetsherziening van 1887 is, op goede gronden, ook de dispensatie van algemeene maatregelen van bestuur aan beperking onderworpen. Ook daarbij evenwel geldt het niet de uitoefening van een speciaal Koninklijk attribuut. Daarom is voor deze dispensatie — bij de algemeene maatregelen van bestuur zelve ter sprake gebracht — eene lezing voorgesteld, analoog aan die voor de dispensatie van wetten ontworpen.

Artikel 71, in verband met artikel 121.

De subcommissie stelt voor in het tweede lid van artikel 71 de woorden „goed te keuren" te vervangen door de woorden „te bekrachtigen" en in verband hiermede in het eerste lid van artikel 121 het woord „goedgekeurd" te vervangen door het woord „bekrachtigd".

Toelichting.

De voorgedragen wijziging is het gevolg van de mededeeling, die de subcommissie de eer had te ontvangen van de subcommissie voor de artikelen 79 enz., omtrent de door haar ten aanzien van artikel 120 genomen beslissing.

Artikel 72, in verband met artikel 121.

De subcommissie stelt voor aan art. 72 als eerste lid toe te voegen het volgende:

„De wetten en de algemeene maatregelen van bestuur worden door den Koning afgekondigd" en, in verband hiermede, in het eerste lid van art. 121 te schrappen de slotwoorden „en worden door den Koning afgekondigd". Nog stelt zij voor in het eerste lid oud (nieuw tweede lid) achter het woord „door" in te voegen de woorden „of krachtens" en in het formulier van afkondiging, in art. 72 opgenomen, vóór het woord „Koning", in den aanhef, in te lasschen de woorden: „bij de gratie Gods".

Toelichting.

Dat de Koning de wetten afkondigt behoort hier te worden uitgesproken en niet in de vijfde afdeeling van het derde hoofdstuk. In 1887, toen men het voorschrift, dat nu art. 72 is, uit die afdeeling wegnam en hierheen overbracht, had eveneens het slot van art. 121 van plaats moeten veranderen.

Art. 72 spreekt wel van de wijze van afkondiging van algemeene maatregelen van bestuur, maar niet van den plicht tot afkondiging. Het nieuw eerste lid dient mede tot aanvulling van deze leemte.

In de vergadering der Staatscommissie van 18 Januari 1911 (Notulen, bladz. 241) is door een der leden in overweging gegeven in het eerste lid (nieuw tweede lid) te spreken van eene bepaling van den aanvang van het tijdstip van verbindbaarheid niet alleen „door" maar ook „krachtens" de wet. Dit denkbeeld, waarschijnlijk ingegeven door de omstandigheid, dat de wet vaak de bepaling van het tijdstip van haar in werking treden overlaat aan een Koninklijk besluit, als wanneer het tijdstip van verbindend worden niet meer gezegd kan worden door de wet geregeld te zijn, en dat ook in den

NL-HaNA, Staatscie. Grondwetswijziging, 2.04.53.09, inv.nr. 3

Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, Grondwetscommissies 1883-1983
1910 Commissie-Th. Heemskerk, verslag, subcommissie h1 2, 1911-05-10

algemeenen maatregel van bestuur eene bepaling nopens den tijd van zijn in werking treden zich laat denken, als wanneer het wederom niet de wet is, die de zaak regelt, is door de subcommissie overgenomen.

Tot het aanbrengen van de voorgedragen wijziging in het formulier van afkondiging heeft de Staatscommissie met 11 tegen 3 stemmen besloten in hare vergadering van 18 Januari 1911 (Notulen bladz. 242).

HOOFDSTUK II.

ZEVENDE AFDEELING.

Artikel 74.

De subcommissie stelt voor het derde lid van artikel 74 te lezen aldus:

„De Prins van Oranje of de vermoedelijke Troonopvolgster, vermeld in artikel 30, heeft, nadat zijn of haar achttiende jaar is vervuld, van regtswege zitting in den Raad."

Toelichting.

De voorgedragen wijziging sluit zich aan bij die, welke ten aanzien van artikel 30 is voorgedragen door de subcommissie voor Hoofdstuk II, afdeelingen 1—5. Ook ten aanzien van het zitting nemen in den Raad van State behoort de vermoedelijke troonopvolgster, vermeld in artikel 30, met den Prins van Oranje gelijk te staan.

Artikel 75.

De subcommissie stelt voor in het eerste lid van artikel 75 de woorden „van het Rijk en van zijne koloniën en bezittingen in andere werelddeelen" te veranderen in de woorden „voor het Rijk en voor de koloniën".

Toelichting.

Voor de verklaring der voorgestelde wijziging zie men het aangeteekende bij de artikelen 1 en 55.

De subcommissie heeft in de beraadslaging over artikel 75 gevoerd in de vergadering der Staatscommissie van den 9den September 1910 (Notulen, bladz. 88 v.) geene aanleiding gevonden materieele veranderingen in het artikel voor te dragen. Tot verplichte openbaarmaking van de adviezen van den Raad van State durft zij niet raden. Het karakter dezer adviezen maakt ze als regel voor openbaarmaking niet geschikt. Wordt de openbaarheid voor bepaalde categorieën van adviezen wenschelijk geacht, bijvoorbeeld voor die over vernietigingsbesluiten, de wet bedoeld in het eerste lid van artikel 74 der Grondwet kan haar voorschrijven. De opmerking, die is gemaakt, dat geen enkel amendement en evenmin de wijzigingen, die de Regeering aanbrengt in ingediende wetsontwerpen, den Raad van State passeeren en dat daarom in artikel 75 niet kan blijven gesproken van het ter overweging brengen bij den Raad van „alle" voorstellen, die de Koning doet aan de Staten-Generaal, kan de subcommissie ook niet onderschrijven. Zij geeft niet toe, dat de uitvoering, die wordt gegeven aan het eerste lid van artikel 75, in strijd is met de letter ervan. Als het oorspronkelijk voorstel, dat de Kroon indient bij de Tweede Kamer, bij den Raad van State in overweging is geweest, is aan het voorschrift van het eerste lid van artikel 75 volledig voldaan. Na de indiening bij de Tweede Kamer is de behandeling aan de ministers overgelaten en de dan aanhangig gemaakte regeeringswijzigingen zijn niet zoodanige voorstellen van den Koning als in artikel 75 zijn bedoeld. En zeker zijn amendementen dit niet. Dit belet niet, dat de Koning den Raad van State *kan* hooren zoo dikwijls en waarover Hij wil. Is door regeeringswijzigingen, of door amendementen, het oorspronkelijk voorstel dermate veranderd, dat een nieuw advies van den Raad van State wenschelijk wordt geoordeeld, het derde lid van artikel 75 geeft de Kroon vrijheid den Raad opnieuw te hooren en de Staten-Generaal kunnen, stellen zij op een nader advies prijs, op het vragen er van bij de Regeering aandringen.

De Staatscommissie voor Grondwetsherziening van 1905 heeft verplaatsing van het 2de lid van artikel 75 naar het slot van het

NL-HaNA, Staatscie. Grondwetswijziging, 2.04.53.09, inv.nr. 3

Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, Grondwetscommissies 1883-1983
1910 Commissie-Th. Heemskerk, verslag, subcommissie h1 2, 1911-05-10

artikel aanbevolen. Ook deze wijziging lacht de subcommissie niet toe. Op de plaats waar de zinsnede nu staat, is zij juist aangebracht en sluit zij behoorlijk aan het voorafgaande voorschrift aan.

Artikel 77.

De subcommissie stelt voor artikel 77 te lezen als volgt:

„De Koning stelt ministeriële departementen in. Hij benoemt en ontslaat de ministers, hoofden er van, naar welgevallen.

De strafrechtelijke en de geldelijke verantwoordelijkheid der ministers worden geregeld door de wet.

Alle Koninklijke besluiten en beschikkingen worden door ten minste een der ministers medeonderteekend".

Toelichting.

Tot de wijziging in het eerste lid van artikel 77 voorgedragen heeft de Staatscommissie met 13 tegen 3 stemmen besloten in hare vergadering van 9 September 1910 (Notulen bladz. 93). Alleen in zooverre heeft de subcommissie de toen voorloopig vastgestelde lezing gewijzigd, dat zij achter het woord „ministers" de woorden „hoofden er van" heeft ingelascht. Deze toevoeging strekt ter voldoening aan het in de evengenoemde vergadering met 11 tegen 3 stemmen genomen besluit, dat de mogelijkheid om ministers zonder portefeuille aan te stellen moet worden buiten gesloten. De nu voor het eerste lid voorgedragen lezing maakt het mogelijk telkens te spreken van „ministers" in de plaats van „hoofden der ministerieele departementen", zonder dat het door deze spreekwijs twijfelachtig wordt of een minister moet staan aan het hoofd van een departement.

Schrapping van het tweede lid van artikel 77 wordt voorgesteld, zoowel omdat de zorg der ministers geenszins is beperkt tot het in die bepaling afgebakend gebied, als opdat niet uit deze zinsnede eene inkrimping der ministerieele verantwoordelijkheid worde afgeleid. In de vergadering der Staatscommissie van 9 September 1910 (Notulen, bladz. 95), is door een der leden ook duidelijk aangetoond, dat het voorschrift, op zijne plaats bij eene omschrijving der ministerieele verantwoordelijkheid als de in het voorstel der Negen Mannen van 1845 voorgedragene, uit welk voorstel de bepaling afkomstig is, geen zin heeft naast de omschrijving der ministerieele verantwoordelijkheid zooals die in artikel 54 is geschied.

De wijziging voorgesteld in het derde lid (tweede lid nieuw) is het gevolg van de overweging, dat het te algemeen en te ruim luidt. De verantwoordelijkheid voor het regeeringsbeleid is niet voor regeling door de wet vatbaar.

De wijziging in het vierde lid (derde lid nieuw) voorgesteld wil eene minder nauwkeurige uitdrukking door de juiste vervangen.

De woorden in deze zinsnede „besluiten en beschikkingen" ~~naast elkaar~~ heeft de subcommissie behouden, omdat uit de schrapping van het woord „beschikking" zou kunnen worden afgeleid, dat door de Kroon handelingen kunnen worden gepleegd, die naar buiten werken en eenig staatsrechtelijk gevolg hebben, zonder door het ministerieel contraseign te zijn gedekt. Zulk een handeling is haars inziens onbestaanbaar.

De subcommissie heeft bij dit artikel ook zich afgevraagd, of de Grondwet met de organisatie van den ministerraad zich moet bemoeien. Het is haar voorgekomen, dat dit niet noodig of wenschelijk is te achten.

—/ naast elkaar

De subcommissie is hiermede gekomen aan het einde harer voorstellen ten aanzien van Hoofdstuk I en de afdeelingen 6 en 7 van Hoofdstuk II der Grondwet. Zij wenscht echter

NL-HaNA, Staatscie. Grondwetswijziging, 2.04.53.09, inv.nr. 3

Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, Grondwetscommissies 1883-1983
1910 Commissie-Th. Heemskerk, verslag, subcommissie h1 2, 1911-05-10

nog enkele opmerkingen onder de aandacht van de Staatscommissie te brengen. Zij zijn de volgende:

I. De subcommissie heeft de eer gehad van de subcommissie voor Hoofdstuk II afdeeling 1—5 het verzoek te ontvangen, te willen overwegen, of de beslissing, door de Staatscommissie ten aanzien van artikel 55 in verband met artikel 109 genomen, gedoogt, dat de woorden „welke de wetten te Mijner beschikking stellen", in het eedsformulier des Konings (artikel 52), ongewijzigd behouden blijven.

De subcommissie heeft aan het haar gedaan verzoek gevolg gegeven en is tot het besluit gekomen, dat de nieuwe lezing van artikel 55 wijziging van artikel 52 niet noodig maakt.

II. In de vergadering der Staatscommissie van 6 September 1910 (Notulen bladz. 60) is de vraag ter sprake gekomen, of niet, naast het geval dat de Koning „voor een bepaalden tijd de uitoefening van het Koninklijk Gezag heeft nedergelegd", en dientengevolge op zijn initiatief een regentschap is ingesteld — geval behandeld in de voorstellen van de subcommissie voor Hoofdstuk II, eerste tot en met vijfde afdeeling, bij schrijven van 1 April 1911 aan de leden der Staatscommissie toegezonden — in de afdeeling „van de Macht des Konings" het geval moet worden voorzien, dat de Koning plotseling en zeer tijdelijk, door ziekte of afwezigheid van korten duur, wordt verhinderd zelf zijne functies uit te oefenen, meer in het bijzonder stukken te teekenen.

De subcommissie heeft dit punt overwogen, met het gevolg, dat zij ontraadt voor zoo exceptioneele en bijzondere gevallen eene voorziening in de Grondwet te treffen. Men kan nu eenmaal niet alle eventualiteiten voorzien en de subcommissie vreest, dat eene speciale regeling voor dergelijke acute gevallen, naast dat door de bovengenoemde subcommissie voorzien en dat tot instelling van een regentschap leidt, niet zou strekken tot verhooging van het prestige van de Kroon. De ervaring heeft bewezen. dat zulke gevallen van zeer tijdelijke verhindering tot uitoefening van de Koninklijke taak kunnen intreden, zonder dat ernstige schade voor den goeden loop van het Staatsbedrijf daarvan het gevolg wordt. Men ~~moet~~ vertrouwen dat dit in de toekomst niet anders zal zijn.

III. De voorstellen en mededeelingen in dit rapport gedaan worden der Staatscommissie aangeboden als van de subcommissie afkomstig. Zij zijn echter voor een zeer groot deel met eene sterkere of geringere meerderheid en niet eenstemmig vastgesteld. De subcommissie heeft het niet noodig geoordeeld telkens te doen uitkomen of eenstemmigheid heeft bestaan of niet.

+ 10 Mei

's-Gravenhage, + 1911.

De Subcommissie voornoemd:

J. Oppenheim, *voorzitter.*
S. van Citters.
J. W. H. M. van Idsinga.
W. H. Nolens.
M. Tydeman.

NL-HaNA, Staatscie. Grondwetswijziging, 2.04.53.09, inv.nr. 3

Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, Grondwetscommissies 1883-1983
1910 Commissie-Th. Heemskerk, verslag, subcommissie h1 2, 1911-05-10

Tekst der Grondwet. [1]

EERSTE HOOFDSTUK.

VAN HET RIJK EN ZIJN INWONERS.

Artikel 1.

„Het Koningrijk der Nederlanden omvat het grondgebied in Europa, benevens de koloniën en bezittingen in andere werelddeelen."

Artikel 2.

„De Grondwet is alleen voor het Rijk in Europa verbindende, voor zoover niet het tegendeel daaruit blijkt.

Waar in de volgende artikelen het Rijk wordt genoemd, wordt alleen het Rijk in Europa bedoeld."

Artikel 3.

„De wet kan provinciën en gemeenten vereenigen en splitsen en nieuwe vormen.

De grenzen van het Rijk, van de provinciën en van de gemeenten kunnen door de wet worden veranderd."

Artikel 4.

„Allen die zich op het grondgebied van het Rijk bevinden, hebben gelijke aanspraak op bescherming van persoon en goederen.

De wet regelt de toelating en de uitzetting van vreemdelingen en de algemeene voorwaarden, op welke ten aanzien van hunne uitlevering verdragen met vreemde Mogendheden kunnen worden gesloten."

Artikel 6.

„De wet verklaart wie Nederlanders en wie ingezetenen zijn.

Een vreemdeling wordt niet dan door eene wet genaturaliseerd.

De wet regelt de gevolgen der naturalisatie ten aanzien van de echtgenoot en minderjarige kinderen van den genaturaliseerde."

Artikel 5.

„Ieder Nederlander is tot elke landsbediening benoembaar.

Geen vreemdeling is hiertoe benoembaar, dan volgens de bepalingen der wet."

---

[1]) Ten einde de vergelijking te vergemakkelijken, worden de artikelen der bestaande Grondwet, met behoud van hun volgnummer, geplaatst tegenover de doorloopende reeks van nieuw voorgestelde artikelen.

Tekst der artikelen, gelijk zij in het voorstel der Subcommissie worden gelezen.

EERSTE HOOFDSTUK.

VAN HET **grondgebied** EN ZIJNE INWONERS.

Artikel 1.

„**Het grondgebied van** het Koningrijk der Nederlanden omvat **dat van het Rijk** in Europa **en dat van de koloniën.**"

Artikel 2.

„Waar in de **Grondwet** het Rijk wordt genoemd, wordt alleen het Rijk in Europa bedoeld.

De Grondwet is alleen voor het **Rijk** verbindende, voor zoover niet het tegendeel daaruit blijkt."

Artikel 3.

„De wet kan provinciën en gemeenten vereenigen en splitsen**, hare grenzen veranderen en nieuwe provinciën en gemeenten vormen.**"

Artikel 4.

„Allen die zich op het grondgebied van het Rijk bevinden, hebben gelijke aanspraak op bescherming van persoon en goederen.

De wet regelt de toelating en de uitzetting van vreemdelingen**.**

De algemeene voorwaarden, op welke ten aanzien van **uitlevering van Nederlanders, van hen, die, hoewel niet Nederlanders, onder Nederlandsche onderdanen begrepen worden, of van vreemdelingen** verdragen met vreemde Mogendheden kunnen worden gesloten**, worden bij de wet geregeld.**"

Artikel **5**.

„De wet verklaart wie Nederlanders en wie ingezetenen zijn**, en wie, hoewel niet Nederlanders, onder Nederlandsche onderdanen begrepen worden.**

De wet regelt de **naturalisatie en hare gevolgen** ten aanzien van de echtgenoot en minderjarige kinderen van den genaturaliseerde."

Artikel **6**.

„Openbare ambten, of bedieningen, waarvoor de benoeming door het Rijksgezag geschiedt, mogen alleen door Nederlanders worden bekleed.

De wet kan openbare ambten, of bedieningen aanwijzen, waartoe ook anderen dan Nederlanders benoembaar zijn."

NL-HaNA, Staatscie. Grondwetswijziging, 2.04.53.09, inv.nr. 3

Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, Grondwetscommissies 1883-1983
1910 Commissie-Th. Heemskerk, verslag, subcommissie h1 2, 1911-05-10

Artikel 55.

„De uitvoerende magt berust bij den Koning."

Artikel 55.

„**Bij den Koning berust de uitvoerende Macht. Hij oefent de wetgevende Macht uit in gemeen overleg met de Staten-Generaal. In naam des Konings wordt recht gesproken.**"

Artikel 56.

„Door den Koning worden algemeene maatregelen van bestuur vastgesteld.

Bepalingen, door straffen te handhaven, worden in die maatregelen niet gemaakt, dan krachtens de wet.

De wet regelt de op te leggen straffen."

Artikel 56.

„Door den Koning worden algemeene maatregelen van bestuur **voor het Rijk** vastgesteld.

Bepalingen, door straffen **of met den sterken arm** te handhaven, worden in **of krachtens** die maatregelen niet gemaakt, dan krachtens de wet.

De wet **stelt de grenzen der** op te leggen straffen.

Artikel 69, derde lid.

„Dispensatie van bepalingen van algemeene maatregelen van bestuur is toegelaten voor zoover de Koning Zich de bevoegdheid daartoe bij den maatregel uitdrukkelijk heeft voorbehouden."

Dispensatie van bepalingen van algemeene maatregelen van bestuur **voor het Rijk kan worden verleend,** voor zoover de **bevoegdheid daartoe bij den maatregel is toegekend. De maatregel wijst het gezag aan, dat tot het verleenen der dispensatie bevoegd is.**"

Artikel 58.

„De Koning verklaart oorlog. Hij geeft daarvan onmiddellijk kennis aan de beide Kamers der Staten-Generaal, met bijvoeging van zoodanige mededeelingen, als Hij met het belang van den Staat bestaanbaar acht."

Artikel 58.

„De Koning verklaart oorlog. Hij geeft daarvan onmiddellijk kennis aan **de Staten-Generaal**, met bijvoeging van zoodanige mededeelingen, als Hij met het belang van den Staat bestaanbaar acht."

Artikel 59.

„De Koning sluit en bekrachtigt alle verdragen met vreemde Mogendheden. Hij deelt den inhoud dier verdragen mede aan de beide Kamers der Staten-Generaal, zoodra Hij oordeelt dat het belang van den Staat dit toelaat.

Verdragen, die wijziging van het grondgebied van den Staat inhouden, die aan het Rijk geldelijke verpligtingen opleggen of die eenige andere bepaling, wettelijke regten betreffende, inhouden, worden door den Koning niet bekrachtigd dan na door de Staten-Generaal te zijn goedgekeurd.

Deze goedkeuring wordt niet vereischt, indien de Koning zich de bevoegdheid tot het sluiten van het verdrag bij de wet heeft voorbehouden."

Artikel 59.

„De Koning sluit en bekrachtigt alle verdragen met vreemde Mogendheden. Hij deelt den inhoud **der gesloten** verdragen mede aan **de Staten-Generaal,** zoodra Hij oordeelt dat het belang van den Staat dit toelaat.

Bekrachtiging van door den Koning gesloten verdragen, of toetreding tot bestaande verdragen, geschiedt niet dan nadat die verdragen door de Staten-Generaal zijn goedgekeurd.

Deze goedkeuring wordt niet vereischt, indien de Koning zich de bevoegdheid tot het **tot stand brengen** van het verdrag bij de wet heeft voorbehouden."

Artikel 60.

„De Koning heeft het oppergezag over zee- en landmagt.

De militaire officieren worden door Hem benoemd. Zij worden door Hem bevorderd, ontslagen of op pensioen gesteld, volgens de regels door de wet te bepalen.

De pensioenen worden door de wet geregeld."

Artikel 60.

„De Koning heeft het oppergezag over zee- en landmagt.

De militaire officieren worden door Hem benoemd**,** bevorderd, ontslagen of op pensioen gesteld, volgens de regels door de wet te bepalen."

Artikel 63.

„De Koning heeft het opperbestuur van de algemeene geldmiddelen.

Hij regelt de bezoldiging van alle collegiën en ambtenaren, die uit 's Rijks kas worden betaald.

De wet regelt de bezoldiging van den Raad van State, van de Algemeene Rekenkamer en van de regterlijke Magt.

De Koning brengt de bezoldigingen op de begrooting der Rijksuitgaven.

De pensioenen der ambtenaren worden door de wet geregeld."

Artikel **61.**

„De Koning heeft het opperbestuur van de **Rijksgeldmiddelen.**

Hij regelt**, behoudens het bepaalde in het derde en het vierde lid van dit artikel,** de bezoldiging van alle colleges en ambtenaren, die uit 's Rijks kas worden betaald.

De wet regelt de bezoldiging van de Raad van State, van de Algemeene Rekenkamer en van de rechterlijke Macht.

De wet kan de bezoldiging van andere colleges en ambtenaren, die uit 's Rijks kas worden betaald, regelen.

De Koning brengt de bezoldigingen op de begrooting der Rijksuitgaven.

De pensioenen der ambtenaren worden door de wet geregeld."

Artikel 61.

„De Koning heeft het opperbestuur der koloniën en bezittingen van het Rijk in andere werelddeelen.

De reglementen op het beleid der regering aldaar worden door de wet vastgesteld.

Het muntstelsel wordt door de wet geregeld.

Andere onderwerpen deze koloniën en bezittingen betreffende, worden door de wet geregeld, zoodra de behoefte daaraan blijkt te bestaan."

Artikel **62.**

„De Koning heeft het opperbestuur der **koloniën.**

Hij doet jaarlijks aan de Staten-Generaal een omstandig verslag geven van het beheer der koloniën en van den staat waarin zij zich bevinden."

NL-HaNA, Staatscie. Grondwetswijziging, 2.04.53.09, inv.nr. 3

Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, Grondwetscommissies 1883-1983
1910 Commissie-Th. Heemskerk, verslag, subcommissie h1 2, 1911-05-10

Artikel 62.

„De Koning doet jaarlijks aan de Staten-Generaal een omstandig verslag geven van het beheer dier koloniën en bezittingen en van den staat waarin zij zich bevinden.

De wet regelt de wijze van beheer en verantwoording der koloniale geldmiddelen."

Artikel 64.

„De Koning heeft het regt van de munt. Hij vermag Zijne beeldtenis op de muntspeciën te doen stellen."

Artikel 65.

„De Koning verleent adeldom.
Vreemde adeldom kan door geen Nederlander worden aangenomen."

Artikel 66.

„Ridderorden worden door eene wet, op het voorstel des Konings ingesteld."

Artikel 67.

„Vreemde orden, waaraan geen verpligtingen verbonden zijn, mogen worden aangenomen door den Koning en, met Zijne toestemming, door de Prinsen van Zijn Huis.
In geen geval mogen andere Nederlanders, of de vreemdelingen, die in Nederlandsche staatsdienst zijn, vreemde ordeteekenen, titels, rang of waardigheid aannemen, zonder bijzonder verlof van den Koning."

Artikel 69.

„Dispensatie van wetsbepalingen kan door den Koning slechts worden verleend met magtiging van de wet.
De wet, welke deze magtiging verleent, noemt de bepalingen, waarover de bevoegdheid tot dispensatie zich uitstrekt.
Dispensatie van bepalingen van algemeene maatregelen van bestuur is toegelaten voor zoover de Koning Zich de bevoegdheid daartoe bij den maatregel uitdrukkelijk heeft voorbehouden".

Artikel 71.

„De Koning draagt aan de Staten-Generaal ontwerpen van wet voor en doet hun zoodanige andere voorstellen als Hij noodig acht.
Hij heeft het regt de door de Staten-Generaal aangenomen wetsontwerpen al of niet goed te keuren".

Artikel 72.

„De wijze van afkondiging der wetten en der algemeene maatregel van bestuur en het tijdstip waarop zij aanvangen verbindende te zijn, worden door de wet geregeld.
Het formulier van afkondiging der wetten is het volgende:

„Wij enz. Koning der Nederlanden, enz.

„Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen te weten:

Artikel **63.**

„**Door den Koning worden algemeene maatregelen van bestuur voor de koloniën vastgesteld. Art. 56, vierde lid, is op deze algemeene maatregelen van bestuur van toepassing.**
De reglementen op het beleid der regering aldaar worden door de wet vastgesteld.
De algemeene voorwaarden, op welke ten aanzien van uitlevering uit de koloniën van Nederlanders, van hen, die, hoewel niet Nederlanders, onder Nederlandsche onderdanen begrepen worden, of van vreemdelingen verdragen met vreemde Mogendheden kunnen worden gesloten, worden bij de wet geregeld.
De wet regelt de wijze van beheer en verantwoording der koloniale geldmiddelen.
Het muntstelsel wordt door de wet geregeld.
Andere onderwerpen de koloniën betreffende, worden door de wet geregeld, zoodra de behoefte daaraan blijkt te bestaan."

Artikel 64.

„De Koning heeft het **regt Zijne** beeldtenis op de muntspeciën te doen stellen".

Artikel 65.

„De Koning verleent adeldom.
Vreemde adeldom kan door **een** Nederlander **of een Nederlandsch onderdaan niet** worden aangenomen."

Artikel 66.

„Ridderorden worden **slechts** door eene wet, op het voorstel des Konings ingesteld."

Artikel 67.

„Vreemde orden, waaraan geen verpligtingen verbonden zijn, mogen worden aangenomen door den Koning en, met Zijne toestemming, door de **Nederlandsche leden** van Zijn Huis.
Andere Nederlanders, Nederlandsche onderdanen en in Nederlandsche staatsdienst zijnde vreemdelingen mogen geen vreemde ordeteekenen, titels, rang of waardigheid aannemen, zonder bijzonder verlof van den Koning."

Artikel 69.

(vervalt.)

Artikel 71.

„De Koning draagt aan de Staten-Generaal ontwerpen van wet voor en doet hun zoodanige andere voorstellen als Hij noodig acht.
Hij heeft het regt de door de Staten-Generaal aangenomen wetsontwerpen al of niet **te bekrachtigen.**"

Artikel 72.

„**De wetten en de algemeene maatregelen van bestuur worden door den Koning afgekondigd.**
De wijze van afkondiging der wetten en der algemeene maatregelen van bestuur en het tijdstip waarop zij aanvangen verbindende te zijn, worden door **of krachtens** de wet geregeld.
Het formulier van afkondiging der wetten is het volgende:

„Wij enz.**, bij de gratie Gods,** Koning der Nederlanden, enz.

„Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen te weten:

NL-HaNA, Staatscie. Grondwetswijziging, 2.04.53.09, inv.nr. 3

Instituut voor Nederlandse Geschiedenis, Grondwetscommissies 1883-1983
1910 Commissie-Th. Heemskerk, verslag, subcommissie h1 2, 1911-05-10

„Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat enz. (De beweegreden der wet.)

„Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met „gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en „verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze" enz.

(De inhoud der wet.)

„Gegeven" enz.

Ingeval eene Koningin regeert of het koninklijk gezag door een Regent of door den Raad van State wordt waargenomen, wordt de daardoor noodige wijziging in dit formulier gebragt."

Artikel 74.

„Er is een Raad van State, welks zamenstelling en bevoegdheid worden geregeld door de wet.

De Koning is Voorzitter van den Raad en benoemt de leden.

De Prins van Oranje heeft, nadat zijn achttiende jaar is vervuld, van regtswege zitting in den Raad."

Artikel 75.

„De Koning brengt ter overweging bij den Raad van State alle voorstellen, door Hem aan de Staten-Generaal te doen of door deze aan Hem gedaan, alsmede alle algemeene maatregelen van bestuur van het Rijk en van zijne koloniën en bezittingen in andere werelddeelen.

Aan het hoofd der uit te vaardigen besluiten wordt melding gemaakt dat de Raad van State deswege gehoord is.

De Koning hoort wijders den Raad van State over alle zaken, waarin Hij dat noodig oordeelt.

De Koning alleen besluit en geeft telkens van Zijn genomen besluit kennis aan den Raad van State."

Artikel 77.

„De Koning stelt ministeriële departementen in, benoemt er de hoofden van, en ontslaat die naar welgevallen.

De hoofden der ministeriële departementen zorgen voor de uitvoering der Grondwet en der andere wetten, voor zooverre die van de Kroon afhangt.

Hunne verantwoordelijkheid wordt geregeld door de wet.

Alle koninklijke besluiten en beschikkingen worden door een der hoofden van de ministeriële departementen medeonderteekend."

Artikel 109.

„De wetgevende Magt wordt gezamenlijk door den Koning en de Staten-Generaal uitgeoefend."

Artikel 121.

„Alle voorstellen van wet, door de Staten-Generaal aangenomen en door den Koning goedgekeurd, verkrijgen kracht van wet en worden door den Koning afgekondigd.

De wetten zijn onschendbaar."

Artikel 69, eerste en tweede lid.

„Dispensatie van wetsbepalingen kan door den Koning slechts worden verleend met magtiging van de wet.

De wet, welke deze magtiging verleent, noemt de bepalingen, waarover de bevoegdheid tot dispensatie zich uitstrekt."

Artikel 122.

„De wetten zijn alleen voor het Rijk verbindende, voor zoover daarin niet is uitgedrukt dat zij voor de koloniën en bezittingen in andere werelddeelen verbindend zijn."

„Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat enz. (De beweegreden der wet.)

„Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met „gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en „verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze" enz.

(De inhoud der wet.)

„Gegeven" enz.

Ingeval eene Koningin regeert of het Koninklijk Gezag door een Regent of door den Raad van State wordt waargenomen, wordt de daardoor noodige wijziging in dit formulier gebragt."

Artikel 74.

„Er is een Raad van State, welks zamenstelling en bevoegdheid worden geregeld door de wet.

De Koning is Voorzitter van den Raad en benoemt de leden.

De Prins van Oranje **of de vermoedelijke Troonopvolgster, vermeld in art. 30,** heeft, nadat zijn **of haar** achttiende jaar is vervuld, van regtswege zitting in den Raad."

Artikel 75.

„De Koning brengt ter overweging bij den Raad van State alle voorstellen, door Hem aan de Staten-Generaal te doen of door deze aan Hem gedaan, alsmede alle algemeene maatregelen van bestuur **voor** het Rijk en **voor de koloniën.**

Aan het hoofd der uit te vaardigen besluiten wordt melding gemaakt dat de Raad van State deswege gehoord is.

De Koning hoort wijders den Raad van State over alle zaken, waarin Hij dat noodig oordeelt.

De Koning alleen besluit en geeft telkens van Zijn genomen besluit kennis aan den Raad van State."

Artikel 77.

„De Koning stelt ministeriële departementen in**. Hij** benoemt **en ontslaat de ministers, hoofden er van,** naar welgevallen.

De strafrechtelijke en de geldelijke verantwoordelijkheid **der ministers worden** geregeld door de wet.

Alle Koninklijke besluiten en beschikkingen worden door **ten minste** een der **ministers** medeonderteekend."

Artikel 109.

(vervalt).

Artikel 121.

„Alle voorstellen van wet, door de Staten-Generaal aangenomen en door den Koning **bekrachtigd,** verkrijgen kracht wet**.**

De wetten zijn onschendbaar".

Artikel **121***bis*.

„Dispensatie van wetsbepalingen **kan slechts** worden verleend met magtiging van de wet**.** De wet, welke deze magtiging verleent, **wijst** de bepalingen **aan**, waarover de bevoegdheid tot dispensatie zich uitstrekt **en het gezag, dat tot het verleenen er van bevoegd is.**"

Artikel 122.

„De wetten zijn alleen voor het Rijk verbindende, voor zoover daarin niet is uitgedrukt dat zij voor de **koloniën** verbindend zijn."

NL-HaNA, Staatscie. Grondwetswijziging, 2.04.53.09, inv.nr. 3